Відгук

офіційного опонента на дисертацію Рашковської Ілони Владиславівни
«Психолого-педагогічні умови становлення ідеального «Я» підлітка»
подану на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук зі спеціальності 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія

Метою Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки є забезпечення всебічного гармонійного розвитку людини як найвищої цінності суспільства. Водночас зміст і організація національної освіти недостатньо переорієнтовані на особистість дитини, на формування у дітей і молоді життєво важливих компетентностей, активної їх соціалізації. Актуальність дослідження полягає в створенні таких концептуальних розробок в області становлення ідеального «Я» підлітків, які дозволять розкрити нові напрями у сфері теорії і практики психологічного супроводу, направленого на розкриття особистісного потенціалу учнів середньої школи.

Слід зазначити, що становлення ідеального «Я» особистості є тривалим, складним і динамічним процесом, що характеризується своїми особливостями на кожному віковому етапі. Особливо значущим у становленні ідеального «Я» є підлітковий період, оскільки в цьому віці накопичуються психологічні резерви, що підводять самосвідомість до найважливішої її генетичної форми в період дорослості. Відомо, що в освітянському середовищі відсутні вагомі виховні сили, які б мали змогу стверджувати нові моральні норми та ідеали, що викликали б довіру підлітків, котрі переживають інтенсивний період особистісного зростання та визначення свого місця в житті. У цьому зв'язку увиразнюється значущість дослідження проблеми становлення ідеального «Я» підлітка та виявлення умов, факторів, механізмів впливу на цей процес, який ґрунтується на функціонуванні рефлексивних механізмів, виступає провідним фактором актуалізації тенденцій самовизначення як вікової характеристики внутрішнього світу підлітків.

Таким чином, на сьогодні не визиває сумнівів актуальність проблеми виявлення психолого-педагогічних умов становлення ідеального «Я» підлітка.

Вивчення матеріалів поданої до захисту дисертації Рашковської Ілони Владиславівни «Психолого-педагогічні умови становлення ідеального «Я» підлітка» та опублікованих за її темою праць дає підстави вважати дане наукове дослідження актуальним та таким, що відповідає пріоритетним напрямкам розвитку освіти.

Перший загальнотеоретичний розділ «*Теоретико-методологічний аналіз проблеми ідеального «я» особистості підліткового віку*» розкриває науково-теоретичні основи проблеми та слугує теоретичною базою для подальшого розгортання емпіричного дослідження.

По перше, слід відмітити наукове обґрунтування термінів ідеального та реального «Я». Ідеальне «Я» підлітка визначається як динамічна система настанов, яка характеризує його уявлення по те, якого образу «Я» підліток прагне досягнути в своєму розвитку. Наближеність реального та ідеального «Я» виступає здоровим підґрунтям, визначаючи потенційний розвиток особистості. Зазначено, що функція

ідеального «Я» полягає у формуванні спрямованості особистісного розвитку учня та його самовдосконалення.

Науковою новизною дослідження слугує модель становлення ідеального «Я» підлітка, яка стала підґрунтям для подальшої експериментально-дослідної роботи. Зазначена модель відображає загальні особливості становлення ідеального «Я» підлітка, зокрема структурно-змістовий блок містить характеристики та структурні компоненти образу ідеального «Я» підлітка, а процесуальний блок включає головні психолого-педагогічні умови оптимізації ідеального «Я» учня основної школи.

Ще одним здобутком теоретичного розділу є розроблена автором структура феномену ідеального «Я» учня основної школи, що містить поєднання двох складових компонент – *індивідуально-психологічної*, яка включає риси характеру, рівень самооцінки, цінності, статеві відмінності та *соціально-поведінкової*, що в свою чергу містить характер взаємодії з дорослими, статус серед ровесників, ідеали для наслідування, професійні наміри. Окремої уваги заслуговує саме соціально-поведінковий компонент, як найбільш актуальний для означеного вікового періоду, та практично мало досліджений іншими вченими.

У другому розділі *«Емпіричне дослідження змісту ідеального «я» підлітка»* обґрунтовується вибір технологій емпіричного дослідження, розкриваються методичні підходи та принципи організації дослідження, а також розглядаються результати експериментальної перевірки авторської моделі.

Експериментально з'ясовано, що ідеальне «Я» учнів основної школи не є статичною структурою, воно динамічне і може досить швидко змінюватися під впливом різноманітних факторів. Виявлено чинники, які впливають на формування ідеального «Я» у підлітка: наявність ідеального героя, стосунки батьків із дитиною, оцінка успішності підлітка вчителем, мотивація до навчання, статус дитини у колективі, професійні орієнтири та культура взаємодії з медіа середовищем. Виявлено особливості ідеального «Я» підлітка, а саме: динамічність, залежність від соціуму та конфліктність.

Заслуговує на увагу чітка, послідовна, логічна організаційна процедура експериментального вивчення проблеми. Особливістю застосування методик, спрямованих на дослідження образу «Я» підлітка, є проведення їх у два етапи. На першому етапі досліджено реальні уявлення підлітків про власний образ «Я», на другому – визначено зміст та структуру ідеального «Я» досліджуваних, та здійснено порівняльну характеристику Я- реального та Я-ідеального, визначено динаміку змін у процесі становлення Я-ідеального підлітка.

Таким чином, здійснення констатувального експерименту мало комплексний і поетапний характер із застосуванням ряду психодіагностичних методик, спрямованих на цілісне вивчення особливостей становлення ідеального «Я» підлітків. Проведене експериментальне дослідження дало змогу виокремити також п'ять базових образів, на основі яких формується ідеальне «Я» підлітка. До таких образів було віднесено: ідеал розкутості, ідеал успішності, ідеал романтичності, ідеал самоствердження, ідеал самотності. Саме співвідношення цих образів позначається на загальній неузгодженості ідеального «Я» підлітка.

Слід зазначити, що вибір методик експериментального дослідження є науково обґрунтованим, а їх кількість достатньою. Якісний та кількісний аналіз підтвердив необхідність організованої спеціальної роботи з означеної проблеми.

В третьому розділі *«Психологічний супровід оптимізації становлення ідеального «я» підлітка»* розглянуто емпіричні кореляти окремих компонентів структури феномену ідеального «Я» учня основної школи: індивідуально-психологічної, соціально-поведінкової, та результати психолого-педагогічної діагностики розвитку (динаміки) цих компонентів за допомогою авторської коригуючої програми.

Найбільш значущими результатами розділу стали теоретико-методологічні засади планування та розробки автором змісту формувального експерименту, реалізація якого охоплювала не лише самих підлітків, а й їх значущих дорослих – батьків і вчителів, та мала на меті гармонізацію психологічних і педагогічних умов становлення ідеального «Я» та ідеалів досліджуваних учнів.

Позитивної оцінки заслуговує також програма психологічного супроводу оптимізації становлення ідеального «Я» підлітків, реалізація якої сприяла вибудові позитивного, узгодженого і структурованого образу ідеального «Я» підлітка. Порівняння змін, які відбулися з учасниками експериментальної та контрольної групи до та після участі у формувальному експерименті, засвідчує міру ефективності коригуючих впливів.

Вірогідність та новизна наукових положень, сформульованих у роботі, підтверджується використанням теоретичних та психодіагностичних методів досліджень, емпіричним аналізом особливостей розвитку структурних компонентів феномену ідеального «Я» учня основної школи.

Результати дисертаційної роботи представлено у вигляді обґрунтованих наукових положень, сформульованих на основі теоретичних досліджень у галузі психології, філософії, педагогіки; аналізу результатів емпіричного дослідження та зроблених висновків. Вони всебічно обґрунтовані виступами на міжнародних науково-практичних конференціях, науково-методичних семінарах, публікаціями у фахових наукових виданнях.

Основні результати дослідження опубліковано у 18 наукових працях, із них 7 – у наукових фахових виданнях України, 1 – зарубіжне видання Це свідчить про достатнє відображення матеріалів дисертації в опублікованих працях і дотримання ДАК МОН України щодо кількості публікацій у наукових фахових виданнях.

Авторка аргументувала актуальність дослідження, визначила мету і завдання, розглянула теоретично та експериментально обґрунтувала способи дослідження окресленої проблеми, запропонувала шляхи впровадження та практичну реалізацію результатів роботи. Зміст дисертації та її виклад свідчать про завершене наукове дослідження, в якому розв'язано науково-практичні завдання, поставлені автором. Зміст автореферату ідентичний основним положенням дисертаційної роботи.

Однак, разом з позитивним ставлення до виконаного наукового пошуку зазначимо деякі зауваження та побажання щодо змісту та оформлення дисертації.

1.На нашу думку, недостатньо уваги приділено якісному аналізу експериментального етапу дослідження. Так при перевантаженні кількісного кореляційного аналізу в II розділі, його психологічна аргументація замала.

2.При позитивному ставленні до моделі становлення ідеального «Я» підлітка, разом зі структурно-змістовним та процесуальним блоком мав би бути результативний блок.

3.Також хотілося би бачити в додатках методики, які використовувалися автором, електронні матриці даних статистичного аналізу тощо.

4.Недостатньо якісна редакторська складова, є певні технічні, смислові та стилістичні орфографічні погрішності.

Наведені зауваження носять характер побажань і спонукають до дискусії, формою якої й є офіційних захист наукової праці.

Отже, дисертаційне дослідження Рашковської Ілони Владиславівни «Психолого-педагогічні умови становлення ідеального «Я» підлітка», подане на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук зі спеціальності 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія, є завершеною науковою працею, в якій отримано науково обґрунтовані результати, що вирішують актуальну проблему. Виявлені зауваження та пропозиції не знижують загального рівня, наукового та практичного значення результатів роботи.

За актуальністю, науковою новизною, вірогідністю та практичною цінністю, змістом і оформленням робота повністю відповідає вимогам п.п. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», до кандидатських дисертацій, паспортові спеціальності 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія, а її автор Рашковська Ілона Владиславівна – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія.

Офіційний опонент –
кандидат психологічних наук,
старший науковий співробітник,
завідувач відділу моніторингу
обдарованості дітей та молоді
Інституту обдарованої дитини НАПНУ Н.Д. Вінник

Директор
Інституту обдарованої дитини НАПНУ В.В. Камишин